

ПРОФОРІЄНТАЦІЯ ЯК ОРІЄНТИР ФОРМУВАННЯ ПРОПОЗИЦІЇ ПРАЦІ У РЕГІОНІ

Л. В. ДРОБИШ, кандидат економічних наук
(Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»)

Анотація. Профорієнтаційна робота залишається одним із впливових важелів у формуванні пропозиції праці за професійними сегментами на регіональних ринках праці та зниженні рівня безробіття. Мета статті – дослідити кон'юнктурні зміни на ринку праці та знайти інноваційні підходи до проведення профорієнтації як фактора формування пропозиції праці у розрізі професійних сегментів на регіональному ринку праці. Досліджено кон'юктуру ринку праці, визначено роль профорієнтаційної роботи в контексті формування пропозиції праці за окремими професійними сегментами на регіональному ринку праці та запропоновано інноваційні підходи до її проведення. Аби ефективно функціонували регіональні ринки праці України і були збалансованими, необхідно запроваджувати нові підходи до проведення профорієнтаційної роботи серед усіх верств населення, зокрема серед молоді. Це сприятиме більш якісному проведенню профорієнтаційної роботи та зниженню напруженості на професійних ринках праці в окремих регіонах країни. Є потреба у подальших дослідженнях системи професійної орієнтації населення та вдосконаленні інструментарію її проведення.

Ключові слова: ринок праці, попит на робочу силу, пропозиція праці, професійний сегмент ринку праці, професійна орієнтація.

Функціонування ринку праці України пов'язане із безліччю протиріч. На сьогодні актуальними залишаються питання збалансування попиту та пропозиції робочої сили за професійними сегментами, зокрема зниження рівня безробіття серед окремих категорій населення. Одним із впливових важелів у формуванні пропозиції праці за професійними сегментами на регіональних ринках праці й зниженні рівня безробіття залишається профорієнтаційна робота та ефективність її проведення. З огляду на це, нагальним питанням, яке потрібно вирішити, є удосконалення механізмів її проведення з метою запобігання дисбалансу між попитом і пропозицією праці на регіональних ринках праці у розрізі професійних сегментів.

Огляд наукових праць із цієї проблематики свідчить, що більшість з них присвячена питанням сегментації ринку праці, його регулювання та прогнозування (С. І. Бандур, Д. П. Богиня, О. А. Грішнова, М. І. Долішній, Т. А. Заяць, Л. Г. Колешня, А. М. Колот,

Е. М. Лібанова, І. І. Лукінов, В. В. Онікієнко, І. Л. Петрова, В. М. Петюх, М. В. Семікіна, І. В. Терон тощо). Питанням професійної орієнтації присвячені праці вітчизняних учених: К. К. Платонова, М. М. Чистякова, Є. О. Климова, Б. О. Федоришина, Е. Ф. Зеер тощо. Проте недостатньо дослідженим залишається інструментарій проведення профорієнтаційної роботи в контексті збалансування попиту й пропозиції праці у розрізі професійних груп на регіональному рівні. Отже, професійна орієнтація набуває важливого значення у вирішенні питань зайнятості населення.

Метою статті є дослідження кон'юнктурних змін на ринку праці та пошук інноваційних підходів проведення профорієнтації як фактора формування пропозиції праці у розрізі професійних сегментів на регіональному ринку праці.

Професійна орієнтація молоді – це постійний процес адаптації майбутніх випускників навчальних закладів до ситуації на ринку праці, надання їм необхідної інформації про

актуальні на ринку праці професії шляхом застосування сучасних інформаційних методик, планування і проведення конкретних заходів суб'єктами профорієнтації щодо сприяння у професійному виборі [1]. Від розмаїття та якості проведення профорієнтаційних заходів значною мірою залежить формування ринку праці за професійним складом. Завдяки професіоналізму працівників профорієнтаційних підрозділів відбувається не лише процедура орієнтації молодшої людини у світі професій, вибору підходящої професії відповідно до прагнень і здібностей конкретної особи, але й корегування вибору тієї чи іншої професії відповідно до потреб ринку праці регіону. Тобто кінцевий результат профорієнтаційної діяльності відбивається на формуванні ринку праці, вона виконує важливу соціальну і економічну роль, оскільки регулює процеси пропозиції праці на ринку за окремими професіями та спеціальностями. Саме тому від організації профорієнтаційної роботи в тому чи тому регіоні та від ефективності профорієнтаційних заходів залежать обсяги пропозиції праці на регіональному ринку.

Нині профорієнтаційна робота в Україні регламентується державною програмою зайнятості та реалізується в діяльності відповідних структурних підрозділів державної служби зайнятості. Не зважаючи на ухвалену Концепцію державної системи професійної орієнтації населення, задекларовані в Конституції України, Кодексі законів про працю та інших законо-

давчих актах України положення щодо необхідності сприяння громадянам у професійному виборі в них недостатньо чітко визначені статті стосовно профорієнтації, що не сприяє створенню належної нормативно-правової бази для формування ефективної системи профорієнтації. З огляду на це на рівні регіонів у суб'єктів профорієнтації (навчальних закладів різних рівнів акредитації, системи служби зайнятості, безпосередньо роботодавців) виникають певні проблеми щодо реалізації профорієнтаційних заходів. Разом із тим позитивні зміни, що відбулися останнім часом у чинній нормативно-правовій базі щодо регулювання системи профорієнтації, зумовили певні зрушення у проведенні профорієнтаційної роботи у регіонах і призвели до зменшення кількості незайнятого населення та зниження рівня безробіття серед окремих груп населення.

Свідченням цього є результати аналізу стану ринку праці України за останні п'ять років – склалася позитивна тенденція щодо зменшення чисельності незайнятого населення. Загальна чисельність незайнятого в Україні 2012 р. проти 2009 р. зменшилася на 14,39 % і становила 2012 р. 1,8 млн осіб (рис. 1).

Аналогічна тенденція спостерігалася і у розрізі регіонів. У Полтавській області чисельність незайнятого населення за аналізований період зменшилася на 14,8 %, Харківській – на 7,3 %, Сумській – на 20,0 %. Це, у свою чергу, вплинуло на показник співвідношення

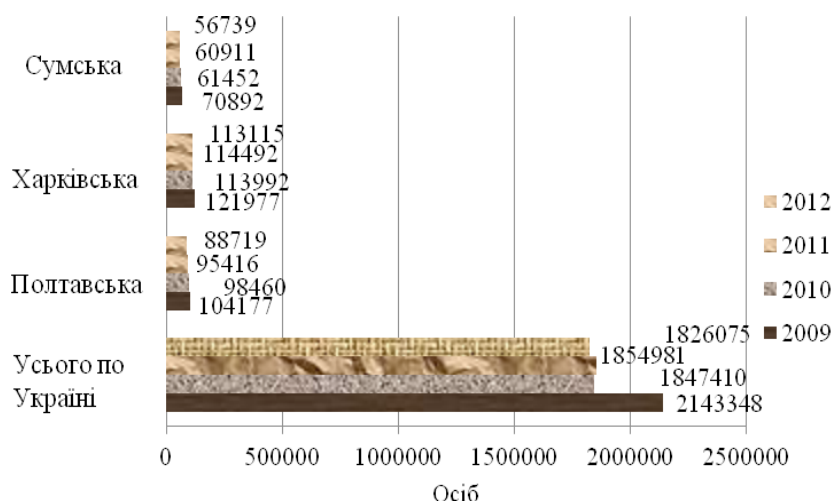

Рис. 1. Показники незайнятого населення за регіонами України у 2009–2012 рр. [2]

чисельності незайнятого населення та кількості вакансій.

Результати дослідження свідчать, що упродовж 2009–2012 рр. відмічається зростання цього показника загалом по Україні, тоді як

у регіонах намітилася зворотна тенденція (рис. 2).

Однак слід відмітити те, що у Харківській та Сумській областях за 2009–2013 рр. навантаження на одну вакансію зменшилося відпо-

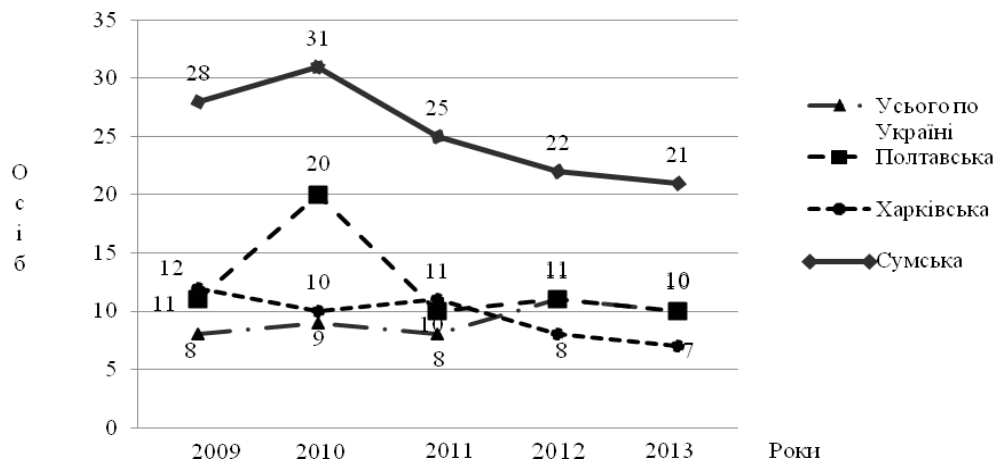

Рис. 2. Співвідношення чисельності незайнятого населення та вільних вакансій на кінець 2009–2013 рр. у регіональному розрізі [2]

відно на 5 і 7 осіб, що пояснюється певним збільшенням кількості вакансій за цей період (рис. 3).

З рис. 3 видно, що 2013 р. загальна кількість вакансій по Україні становила 1,2 млн, що на 5,6 % більше, ніж 2009 р. Із обстеже-

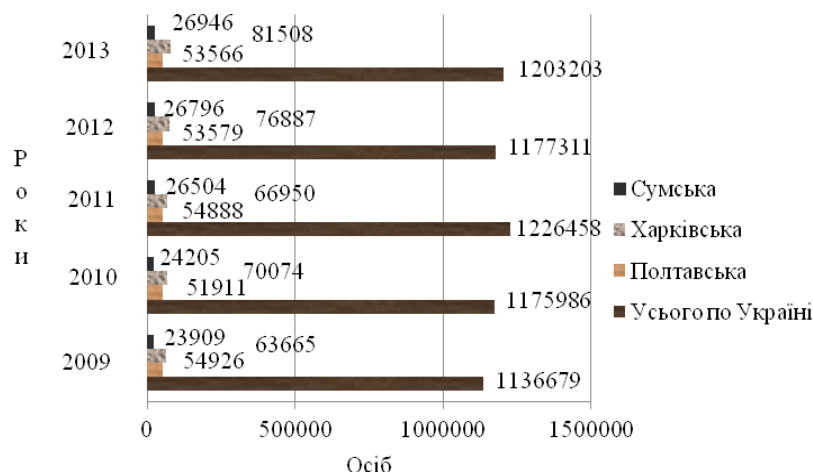

Рис. 3. Наявні вакансії за регіонами України за 2009–2013 рр. [2]

них областей лише у Полтавській області за цей період кількість вакансій зменшилася на 2,5 %. Однак це не відбилося негативно на показнику навантаження незайнятого (безробітного) населення на одне вільне робоче місце, на кінець 2013 р. цей показник зменшився до 10 осіб. Загалом по Україні 2013 р. на одну вакансію припадало 10 незайнятих громадян, що на 2 особи менше, ніж 2009 р.

Зменшенню навантаження на одну вільну вакансію в аналізованому періоді сприяло пожвавленню роботи Державної служби зайнятості щодо надання профорієнтаційних послуг незайнятому населенню. Так, у 2013 р. Державною службою зайнятості було надано профорієнтаційних послуг 4182394 незайнятим особам, що на 20,8 % більше, ніж у 2009 р. (рис. 4).

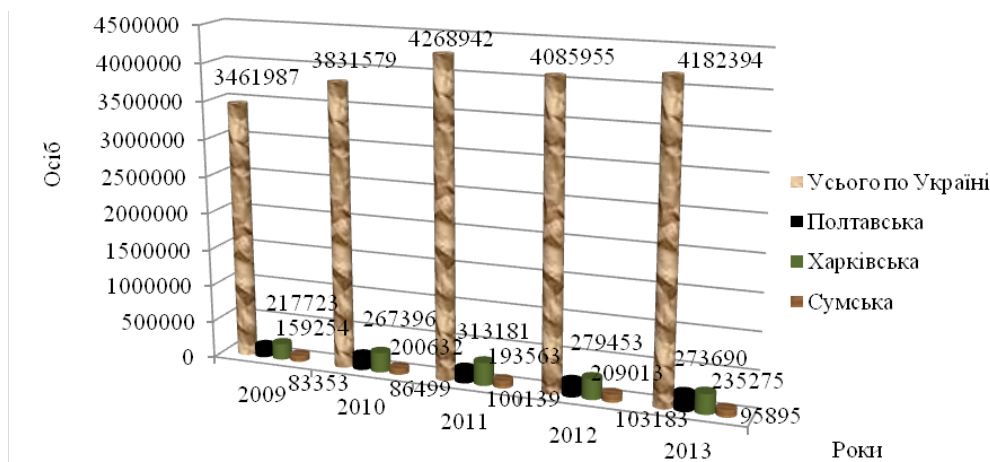

Рис. 4. Динаміка надання профорієнтаційних послуг Державною службою зайнятості за регіонами України 2009–2013 рр. [2]

Позитивна динаміка цього показника спостерігається також у розрізі обстежених регіонів. Зокрема 2013 р. у Полтавській області населенню було надано профорієнтаційних послуг на 47,7 % більше, ніж 2009 р., Харківській – на 25,7 % і Сумській області – на 15,0 %.

Активізація роботи регіональних служб зайнятості з питань професійної орієнтації незайнятого населення зумовила зменшення чисельності незайнятого населення та зниження рівня безробіття. На кінець 2013 р. кількість зареєстрованих безробітних в Україні становила 487,7 тис. осіб, що на 57,8 % менше, ніж 2000 р. 2013 р. порівняно з попереднім роком кількість безробітного населення у працездатному віці скоротилась на 11,8 %, або на 202,2 тис. осіб. Рівень безробіття населення працездатного віку (за методологією МОП) 2013 р. проти 2010 р. скоротився на 11,1 % і становив 7,8 % до економічно активного населення відповідної вікової групи [3]. Проте тенденція, що склалася на ринку праці 2014 р., різко змінилася, що призвело до збільшення кількості безробітного населення у працездатному віці та підвищення рівня безробіття. Зокрема, кількість зареєстрованих безробітних на кінець 2014 р. становила 512,2 тис. осіб, а рівень зареєстрованого безробіття – 1,9 % населення працездатного віку. Деяко вищим цей показник був у сільській місцевості – 2,7 % населення працездатного віку. Найвищий рівень безробіття зафіксовано 2013–2014 рр. у

Житомирській, Полтавській, Рівненській та Тернопільській областях, найнижчим показник був в Одеській області та Києві [3]. Це викликано негативними наслідками кризових явищ в економіці країни.

Отже, наведені вище показники стану ринку праці України дають нам підстави зробити висновок, що його кон'юнктура визначалася низкою об'єктивних і суб'єктивних факторів, серед яких чільне місце посідає професійна орієнтація населення.

Дослідження показало, що рівень проведення професійної орієнтації нині є недостатньо ефективним, оскільки вона здебільшого залишається профінформаційною, що не сприяє підвищенню її результативності. Зокрема, профорієнтаційна робота з молоддю, яка навчається, зводиться переважно до епізодичного проведення масових, групових заходів за інформаційним напрямом. Слабкою є співпраця профорієнтаційних підрозділів центрів зайнятості з навчальними закладами, які надають випускникам закладів освіти переважно інформаційні послуги. Крім того, негативно вплинула на якість профорієнтаційної роботи в регіонах ліквідація територіальних центрів і пунктів профорієнтації, а також зменшення їх фінансування, що призвело не лише до скорочення спеціалістів з профорієнтації, але й припинення науково-методичної роботи у цьому напрямі [4]. З цієї причини мало задіяними залишилися такі форми проведення профорієнтаційної роботи як профконсультації, проф-

діагностика та профвідбір, що, на нашу думку, сприяло б усвідомленому вибору майбутньої професії та зниженню рівня безробіття серед окремих категорій громадян.

За результатами дослідження системи професійної орієнтації населення нами визначені основні причини незадовільного профорієнтаційного обслуговування населення та фактори, що гальмують формування системи профорієнтації в регіонах. Серед них слід виокремити такі: недосконалість нормативно-правової бази, відсутність розгалуженої мережі профорієнтаційних підрозділів для обслуговування населення, відсутність достовірної інформації про потребу економіки в кадрах за професійно-кваліфікаційним складом та відомостей щодо мотивів громадян у їх професійному виборі, неузгодженість організації профорієнтаційної роботи між різними суб'єктами профорієнтації; немає єдності у процесі професійної орієнтації населення (загальноосвітні заклади – вищі навчальні заклади – служби зайнятості – роботодавці – владні структури); недостатня неуккомплектованість підрозділів з проведення профорієнтаційної роботи фахівцями з відповідною базовою освітою і практичним досвідом роботи; незадовільний рівень фінансового, матеріально-технічного, кадрового, науково-методичного забезпечення системи освіти, профорієнтаційних підрозділів державної служби зайнятості.

Зважаючи на вищевикладене, вважаємо, що розв'язати окреслені проблеми допоможе створення у кожному регіоні цілісної системи профорієнтації. Вона має являти собою комплекс науково обґрунтованих форм, методів і засобів впливу на особу з метою оптимізації її професійного самовизначення. Основне її завданням має полягати у забезпеченні реалізації заходів із профорієнтаційної роботи всіма її суб'єктами (дошкільні, загальноосвітні, професійні та вищі навчальні заклади, система післядипломного навчання та військкомати, служба зайнятості, роботодавці). Зокрема, системна профорієнтаційна робота із залученням роботодавців і навчальних закладів стане найбільш дієвими засобом запобігання безробіттю серед фахівців із вищою освітою та формування у молоді мотивації до праці,

усвідомленого вибору професій, потрібних ринку праці регіону. Запровадження цілісної системи профорієнтації передбачає також використання інноваційних підходів в організації профорієнтаційної роботи та оновлення інструментарію її проведення. Тому потрібно якомога ширше запроваджувати методи, розраховані на саморозвиток і самореалізацію молоді, а система профорієнтації має включати як профосвіту й профконсультацію, так і профдіагностику з іншими спеціальними заходами, починаючи із початкових класів загальноосвітніх шкіл. Адже профорієнтація має значний потенціал до подолання диспропорцій на ринку праці, оскільки за своєю сутністю вона не спрямована на усунення наслідків, а є комплексом запобіжних дій.

Отже, ефективне функціонування регіональних ринків праці України, їх збалансованість залежатиме від запровадження нових підходів до проведення профорієнтаційної роботи серед усіх верств населення, в першу чергу від удосконалення інструментарію її проведення серед молоді. Це сприятиме більш якісному проведенню профорієнтаційної роботи та зниженню напруженості на професійних ринках праці в окремих регіонах країни.

Однак динамічні зміни, що відбуваються в економіці України та регіональних ринках праці, зумовлюють незбалансованість між попитом і пропозицією праці за окремими професійними сегментами, що потребує подальшого дослідження системи професійної орієнтації населення та вдосконалення інструментарію її проведення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дробиш Л. В. Роль профорієнтації у формуванні ефективного кадрового потенціалу підприємств / Л. В. Дробиш // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія : Економічні науки. – 2010. – № 5 (44), ч. 2. – С. 104–108.

Drobish L. V. Rol proforientatsiyi u formuvanni efektyvnogo kadrovogo potentsialu pidpriemstv / L. V. Drobish // Naukoviy visnik Poltavskogo universitetu ekonomiki i torgivli. Seriya :

- Ekonomichni nauki. – 2010. – № 5 (44), ch. 2. – S. 104–108.
2. Державна служба зайнятості України [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.dcz.gov.ua/> – Назва з екрана.
Derzhavna sluzhba zaunyatosti Ukrayini [Elektronniy resurs] : veb-sayt. – Rezhim dostupu: <http://www.dcz.gov.ua/> – Nazva z ekrana.
 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Назва з екрана.
Derzhavna sluzhba statistiki Ukrayini [Elektronniy resurs] : veb-sayt. – Rezhim dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/> – Nazva z ekrana.
 4. Дробиш Л. В. Формування та регулювання попиту й пропозиції праці в регіоні (на прикладі фахівців торговельно-економічного спрямування) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.00.07 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / Л. В. Дробиш. – Полтава, 2009. – 20 с.
Drobish L. V. Formuvannya ta reguluvannya popitu y propozitsiyi pratsi v regioni (na prikliadi fahivtsiv torgovelnno-ekonomichnogo spryamuvannya) : avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ekon. nauk : spets. 08.00.07 «Demografiya, ekonomika pratsi, sotsialna ekonomika i politika» / L. V. Drobish. – Poltava, 2009. – 20 s.

Л. В. Дробиш, кандидат экономических наук (Высшее учебное заведение Укоопсоюза «Полтавский университет экономики и торговли»). **Профориентация как ориентир формирования предложения труда в регионе.**

Аннотация. Профориентационная работа остается одним из влиятельных рычагов в формировании предложения труда по профессиональным сегментам на региональных рынках труда и снижении уровня безработицы. Цель статьи – исследовать конъюнктурные изменения на рынке труда и найти инновационные подходы проведения профориентации как фактора формирования предложения труда в разрезе профессиональных сегментов на региональном рынке труда. Исследована конъюнктура рынка труда, определена роль профориентационной работы в контексте формирования предложения труда за отдельными профессиональными сегментами на региональном рынке труда и предложены инновационные подходы к ее проведению. Для эффективного функционирования региональных рынков труда Украины, их сбалансированности необходимо внедрять новые подходы по проведению профориентационной работы среди всех слоев населения, в частности среди молодежи. Это будет способствовать более качественному проведению профориентационной работы и снижению напряженности на профессиональных рынках труда в отдельных регионах страны. Есть потребность в дальнейших исследованиях системы профессиональной ориентации населения и совершенствовании инструментария ее проведения.

Ключевые слова: рынок труда, спрос на рабочую силу, предложение труда, профессиональный сегмент рынка труда, профессиональная ориентация.

L. Drobish, Cand. Econ. Sci. (Poltava University of Economics and Trade). **Career guidance as the reference point of formation of the offer of work in the region.**

Summary. Vocational work remains one of the most influential levers in the formation of the labour supply by occupational segments on the regional labour markets and the reduction of unemployment. To study short-term changes in the labour market and the search for innovative approaches for career guidance as a factor in the labour supply in the context of professional segments on the regional labour market. We investigated the state of the labour market, defined the role of career guidance in the context of the formation of labor supply for individual professional segments on the regional labour market and proposed innovative approaches to its implementation. For the effective functioning of regional labour markets of Ukraine, their balance is necessary to introduce new approaches to career guidance among all segments of the population, in particular among young people. This will contribute to a better quality of career guidance and to reduce tensions on the professional labour markets in certain regions of the country. There is a need for further research of the system of professional orientation of the population and improvement of instruments for its implementation.

Keywords: the labour market, the demand for labor, supply of labor, the professional segment of the labour market, vocational guidance.